

1. ועדת חקירה ממלכתית

בישראל, **ועדת חקירה ממלכתית** היא ועדה ציבורית שהוקמה על-פי החלטה של ממשלת ישראל או בהחלטה של הוועדה לביקורת המדינה של הכנסת, ומונתה על ידי נשיא בית המשפט העליון, לשם בירורו המעמיק של נושא הנמצא במרכז סדר היום הציבורי. הממשלה יכולה להורות על מינוי ועדת חקירה ממלכתית בכל עת. ועדת הכנסת יכולה להורות על מינוי כזה רק בעקבות דיון בדוח של מבקר המדינה.

ועדות חקירה מוקמות בדרך-כלל בעקבות לחץ ציבורי, אולם לעתים הממשלה מעדיפה להקים ועדת חקירה ממלכתית כדי שלא תואשם ב"טיוח" של מחדלים.

על-פי פסק דין של בג"ץ, הממשלה חייבת לדון בהמלצות ועדת החקירה הממלכתית בצורה מעמיקה וממצה, אולם אין היא חייבת לקבל את ההמלצות. לעתים קרובות יש התנגדות בממשלה להמלצות של ועדת חקירה ממלכתית, אולם עד כה, אף ממשלה לא התעלמה מהמלצות של ועדת חקירה ממלכתית. עם זאת, לא תמיד קוימו המלצות הוועדה במלואן.

חוק ועדות חקירה

ועדת חקירה ממלכתית מתמנה ופועלת בהתאם להוראותיו של חוק ועדות חקירה, תשכ"ט-1968. קודם לחקיקתו של חוק זה פעלו ועדות חקירה, (כגון ועדת פרומקין בראשות השופט גד פרומקין שהוקמה בשנת 1950 כדי לבחון את נושא החינוך האחד) לפי פקודת ועדות חקירה.

על-פי החוק, ישנם שני מסלולים להקמת ועדת חקירה ממלכתית:

- חוק ועדות חקירה, מסמיך את הממשלה להחליט על הקמת ועדת חקירה ממלכתית, ועל ניסוח כתב מינוי לוועדה. בכתב המינוי של הוועדה נקבעים תחומי פעולתה, כלומר העניינים שיהיו נושאי החקירה. מרגע שהתקבלה ההחלטה בממשלה ונוסח כתב המינוי, הממשלה אינה רשאית עוד להתערב בהרכב הוועדה או בסדרי עבודתה.
- חוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958, מסמיך את הוועדה לביקורת המדינה להחליט על הקמת ועדת חקירה ממלכתית, בעקבות הגשת דו"ח של מבקר המדינה. החלטה זו מתקבלת על פי הצעת המבקר או מיוזמתה של הוועדה.

מבחינת הממשלה המכהנת מסלול זה עדיף פחות, מכיוון שאז הוועדה לביקורת המדינה מנסחת את כתב ההסמכה של ועדת החקירה ולא היא. בתחילה היה זה מסלול משני ופחות מקובל, ועד שנת 2008 הוקמה ועדה אחת בלבד במסלול זה - ועדת בייסקי לבדיקת ויסות מניות הבנקים (1985). אולם שלוש הוועדות שהוקמו מתחילת 2008: ועדת החקירה הממלכתית בנושא הסיוע לניצולי השואה, בראשות השופטת בדימוס דליה דורנר, ועדת החקירה הממלכתית בנושא ניהול משק המים בישראל, בראשות השופט דן בייך, ועדת החקירה הממלכתית בנושא טיפולן של הרשויות המוסמכות במפוני גוש קטיף וצפון השומרון (ועדת מצא), הוקמו על בסיס חוק מבקר המדינה.

בשני המקרים הסמכות להחליט על הרכב הוועדה היא בידי נשיא בית המשפט העליון. ועדת חקירה ממלכתית פועלת כמעין בית משפט בהרכב מורחב. לפיכך יש בה לפחות שלושה חברים, או מספר אי-זוגי גדול יותר של חברים (כדי שתמיד יוצר רוב במקרה של חילוקי דעות). יו"ר הוועדה הוא שופט של בית המשפט העליון או שופט של בית משפט מחוזי או שופט כאמור שיצא לגמלאות או שפרש. הוועדה מוסמכת לזמן עדים ולכפות עליהם להשיב לשאלותיה. היא רשאית לכפות על רשויות המדינה ועל אזרחים למסור לה חומר שעשוי לסייע לה בחקירה, גם חומר חסוי. עם זאת, הוועדה אינה חייבת לנהוג לפי סדרי הדין ודיני הראיות הנהוגים בבתי המשפט בישראל. בנוסף אין אפשרות להשתמש בחומר הנאסף על ידי הוועדה כראיה במשפט פלילי. מטרת ההגבלה הזו היא למקד את עבודתן של ועדות חקירה בהיבטים הציבוריים ולא דווקא הפליליים של האירועים הנחקרים, וכדי להסיר חשש מחברי ממשלה שמחליטים על הקמת הוועדה, או מאזרחים המעידים בפניה, כי הם עלולים לעמוד לדין פלילי בעקבות החקירה.

כאשר הוועדה מוצאת שאדם עלול להיפגע מתוצאות חקירתה, היא מזהירה אותו על כך, ומעמידה לרשותו את חומר הראיות שנאסף בעניינו. כמו כן ניתנת לו אפשרות למסור את גרסתו לוועדה ולחקור עדים מטעמו. הוא רשאי להיעזר בעורך דין מטעמו לשם ניסוח גרסתו ולשם חקירת העדים.

בגמר דיוניה עליה להגיש דוח הכולל ממצאים והמלצות, והיא רשאית לפרסם עוד קודם לכן דוח ביניים על תוצאות חקירתה. דוח הוועדה מפורסם לאחר הגשתו לממשלה, אך ניתן לקבוע שהדוח או חלקים ממנו יישמרו בסוד "למניעת פגיעה של ממש בביטחון המדינה, על יחסי החוץ של המדינה, על עניין כלכלי חיוני של המדינה על שלומו או פרטיותו של אדם, או על דרכי הפעולה החסויות של רשות או גוף שיש להם סמכות חקירה על פי דין" (סעיף 20 לחוק ועדות חקירה).

לממשלה נתונה הסמכות להקים ועדה שעצם קיומה וכל דיוניה יישמרו בסוד, כאשר נושא החקירה מחייב זאת.

תפקידן של ועדות חקירה

ועדות חקירה אמורות לחקור נושא שנמצא תחת פיקוחה ואחריותה של הממשלה בפני הכנסת. חוק ועדות חקירה מציין שאם ראתה הממשלה שקיים עניין בעל חשיבות ציבורית חיונית באותה שעה, היא רשאית לבחון אותו באמצעות ועדה שתגיש לה דין וחשבון. ההחלטה לגבי קיום האינטרס הציבורי נתונה בידי הממשלה והיא זו שתצטרך לגבש דיעה בנושא כשיוגשו המסקנות.^[1]

ועדת חקירה גם עוזרת בטיהור האווירה הציבורית, למרות שייתכן שאת הנושא שבטיפול הוועדה ניתן היה לחקור באמצעים אחרים, ואולי אף יותר יעילים, כגון צעדים משמעותיים, ברור פנימי או חקירה של מבקר המדינה.^[1]

עיקרון הפומביות הוא עיקרון מרכזי בעבודת ועדות חקירה, תפקיד הוועדות הוא חשיפת העובדות להתנהגות של יחידים, כללי מנהל של ארגונים ומוסדות וכללי מנהל של משרדי הממשלה, אלמנט

זה מתבטא גם בעובדה שיש כאן אפשרות לציבור לראות כיצד מתנהלת החקירה ושלא מעלימים ממנו דבר. (אומנם ישנה אפשרות שחלק מהדיונים יהיו סגורים לציבור).

במהלך השנים התפתח נוהג על פיו ועדות חקירה מצרפות מסקנות והמלצות בדוח הסופי שלהן. המצדדים בעמדה זו טוענים שזהו חלק מתפקידה הציבורי וזו הציפייה הציבורית מהן. אם הוועדה לא תצביע על האשמים ולא תמליץ על סנקציות בהתאם ייתכן שהציבור לא ימצא טעם בהקמתה ודוח הוועדה ייראה כניסיון טיות של הממשלה. זה עלול להעצים את תחושת חוסר האמון של הציבור במערכת השלטונית. ועדת חקירה נתפסת כממלאת תפקיד מוסרי ציבורי ממדרגה ראשונה וכיוצרת אמות מידה אתיות בתרבות הפוליטית.

המתנגדים להגשת מסקנות והמלצות בדוח הסופי של הוועדות טוענים כי תפקידה של הוועדה הוא ביסודו בירור עובדתי בלבד של נושא החקירה. הוועדה היא גוף מקצועי וההמלצות שייכות לתחום הפוליטי וראוי שגוף פוליטי יכריע בהם. קביעת ההמלצות עלולה לפגוע בזווית הראיה הניטרלית והמקצועית של הוועדה. בצרפה המלצות עלולה הוועדה לנכר חלק מהציבור.

תפקיד הממשלה

תפקיד הממשלה הוא ללמוד את הממצאים העובדתיים ולקבל החלטות על פי הבנתה את הקשר בין הממצאים להמלצות, אפשרויות הביצוע של ההמלצות והסנקציות הפוליטיות הכרוכות בהתעלמות מהמלצות פומביות. למרות שוועדות חקירה לוקחות על עצמן תפקיד ששייך לרשות השופטת קיומן מוצדק מכיוון שהן מטפלות בנושאים בעלי עניין ציבורי, נושאים שנוגעים למדיניות ממשלתית רצויה. ועדות חקירה עוסקות בנושאים שקשורים לאחריות להתרחשות של אירוע מסוים ותפקידו של בית משפט הוא להכריע בסכסוכים בין צדדים, החלטותיו מבוססות על קיומן או הפרתן של נורמות משפטיות, בית המשפט אינו מוסד חוקר, החלטותיו מבוססות על חומר שהוא מקבל, ועדת חקירה מורכבת מחברים בעלי ידע מקצועי בנושא הנתון.

רקע היסטורי

התפתחות מוסד החקירה החלה בבריטניה בסוף המאה ה-17. ישנן עדויות לכך שוועדה מיוחדת בפרלמנט הבריטי ערכה חקירה לאחר שמועות על בזבז כספי ציבור בצי הבריטי. כמו כן, מאה ה-19 נערכו חקירות בנושאים הקשורים למלחמה עם צרפת ולמלחמת קרים. בשנת 1888 ניסו הבריטים לקיים חקירה שלא באמצעות ועדה פרלמנטרית, וזאת על ידי חוק שיצר ועדת חקירה מיוחדת, המורכבת ממשפטנים ובעלת סמכויות לזמן עדים שיופיעו בפניה ויצונו לפניה מסמכים. הציבור הבריטי הביע אמון רב בוועדה זו שלא הייתה ועדה פרלמנטרית, ובכך הביא למעשה לחקיקת חוק ועדות החקירה (Tribunals of Inquiry Act) 1921. החוק אפשר לממשלה הבריטית להקים ועדות חקירה במטרה לחקור נושא בעל חשיבות ציבורית דחופה באישור שני בתי הנבחרים.^[2]

ההיסטוריה החקיקתית בארץ ישראל המנדטורית

חודשיים לפני שחוקק בבריטניה חוק ועדות חקירה בשנת 1921, נחקקה בארץ ישראל המנדטורית פקודת ועדות החקירה. ועדת החקירה הייתה מוסד מיעץ אשר עסק בנושאים כמו מצוקת הדיור ונהלי העבודה של הנמלים. הנציב העליון היה בעל הסמכות להחליט על הקמת ועדת חקירה, שכן היה הרשות המחוקקת והמבצעת. פקודת ועדות החקירה נשארה גם במדינת ישראל, בשינויים קלים, עד לחקיקת חוק ועדות החקירה, תשכ"ט 1968.^[2]

ועדות חקירה ממלכתיות שהוקמו בישראל

מאז נחקק חוק ועדות חקירה ממלכתיות בשנת 1968, הוקמו על-פיו 14 ועדות חקירה ממלכתיות, ו-4 ועדות הוקמו על-פי חוק מבקר המדינה:

כינוי הוועדה	יו"ר הוועדה	נושא החקירה	תאריך הקמה	תאריך הגשת הדו"ח
ועדת זוסמן	יואל זוסמן	ועדת החקירה לעניין הדליקה במסגד אל-אקצא	1969	
ועדת עציוני	משה עציוני	ועדת החקירה בעניין השמועות בדבר מתן תשלומים כדי להטות משחקים בליגה הלאומית לכדורגל	1971	
ועדת ויתקון	אלפרד ויתקון	ועדת החקירה לעניין חברת "נתיבי נפט"	נובמבר 1971	אפריל 1972 ^[3]
ועדת אגרנט	שמעון אגרנט	נסיבות פריצתה של מלחמת יום הכיפורים	21 בנובמבר 1973	1 באפריל 1974 (דו"ח ביניים), 10 ביולי 1974 (דו"ח ביניים), 30 בינואר 1975 (דו"ח סופי)
ועדת קנת	מרדכי קנת	ועדת חקירה לבדיקת מצב בתי הכלא בישראל	1979	
ועדת בכור	דוד בכור	חקר רצח ארלוזורוב	מרץ 1982	
ועדת כהן	יצחק כהן	אירועי סברה ושתיחה	1 בנובמבר 1982	7 בפברואר 1983
ועדת בייסקי	משה בייסקי	משבר מניות הבנקים (ישראל 1983)	7 בינואר 1985	16 באפריל 1986

	1987	ועדת החקירה לעניין שיטות החקירה של שירות הביטחון הכללי בנושא פעילות חבלנית עוינת	משה לנדוי	ועדת לנדוי
1990	1988	בדיקת תפקודה ויעילותה של מערכת הבריאות בישראל	שושנה נתניהו	ועדת נתניהו
	1994	טבח מערת המכפלה	מאיר שמגר	ועדת שמגר (טבח מערת המכפלה)
	1995	ועדת החקירה הממלכתית בעניין היעלמות ילדים מבין עולי תימן בשנים-1954-1948	יעקב קדמי	ועדת כהן-קדמי
	1995	רצח יצחק רבין	מאיר שמגר	ועדת שמגר (רצח רבין)
1 בספטמבר 2003	8 באוקטובר 2000	אירועי אוקטובר 2000	תיאודור אור	ועדת אור
14 באוגוסט 2001 (דו"ח ביניים)	29 במאי 2001	ועדת החקירה הממלכתית לעניין בטיחות מבנים ומקומות המשמשים ציבור	ורדימוס זיילר	ועדת זיילר (אסון ורסאי)
22 ביוני 2008	20 בינואר 2008	ועדת החקירה הממלכתית בנושא הסיוע לניצולי השואה	דליה דורנר	ועדת דורנר
	20 באוגוסט 2008	ועדת החקירה הממלכתית בנושא ניהול משק המים בישראל	דן בין	ועדת בין
16 בספטמבר 2009 (דו"ח ביניים)	23 בפברואר 2009	ועדת החקירה הממלכתית בנושא טיפולן של הרשויות המוסמכות במפוני גוש קטיף וצפון השומרון	אליהו מצא	ועדת מצא

הפניות

- חוק ועדות חקירה התשכ"ח 1968, באתר גנזך המדינה ^W
- ועדת חקירה ממלכתית וועדת בדיקה – מה התבדל? , מאת דנה בלאנדר, המכון הישראלי לדמוקרטיה
- המלצותיה של ועדת החקירה, מאת דנה בלאנדר, המכון הישראלי לדמוקרטיה
- יהודית גלילי, ועדות חקירה ממלכתיות: סקירה השוואתית, באתר הכנסת ^A
- דנה בלאנדר, האם תוקם ועדת חקירה בעקבות ממצאיו של דוח גולדסטון?, אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- 'פרלמנט' גיליון 53, ועדות חקירה, אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה.

הערות שוליים

1. ^{1.0 1.1} א גל נור יצחק, **ועדות חקירה כאמצעי לקבלת החלטות בידי הממשלה**, נתיבי ארגון ומנהל, אפריל 1973, עמ' 323-332
2. ^{2.0 2.1} א סגל זאב, **ועדת חקירה מכוח חוק ועדות חקירה, תשכ"ט-1968, מעמדה הקונסטיטוציוני ומתחם הלגיטימיות לפעולתה**, מחקרי משפט ג, 1984, עמ' 199-246.
3. ^א יובל אליצור, אליהו סלפטר, עלילות נפט סיפור פריצת מצור הדלק על ישראל, עמ' 147-149, הוצאת זמורה ביתן, 1999

ועדת חקירה פרלמנטרית

ועדת חקירה פרלמנטרית במדינת ישראל מוקמת על ידי הכנסת, על מנת לחקור נושא מסוים העומד על סדר היום הציבורי.

הסמכות למנות את הוועדה

הסמכות למינוי ועדת חקירה פרלמנטרית נקבעה לראשונה בחוק יסוד: הכנסת, שנחקק בשנת 1958. סעיף 22 לחוק קובע:

"הכנסת רשאית למנות ועדת חקירה, אם על ידי הסמכת אחת הוועדות הקבועות, ואם על ידי בחירת ועדה מבין חבריה, כדי לחקור דברים שהכנסת קבעה; סמכויותיה ותפקידיה של ועדת חקירה ייקבעו על ידי הכנסת; בכל ועדת חקירה יהיו גם נציגים של סיעות שאינן משתתפות בממשלה, לפי יחסי הכוחות של הסיעות בכנסת".

בטרם נחקק החוק התמנו שתי ועדות חקירה על ידי הכנסת. האחת חקרה את ענייני "השוק השחור" בשנת 1950, והשנייה את היחס לעצירים במחנה ג'למה (ובראשה עמדה חברת הכנסת חנה למדן), בשנת 1951.

לאחר חקיקת החוק החל שימוש גובר בכלי זה, ולאחר שבין הכנסת הראשונה לכנסת האחת עשרה לא הוקמו כלל ועדות חקירה פרלמנטריות, ולאחר שחלפו שלושים שנה מיום חקיקת חוק יסוד: הכנסת, עד שהוקמה ועדת החקירה הראשונה על פיו, ראתה הכנסת ה-15 את הקמתן של תשע ועדות חקירה, והכנסת ה-16 את הקמתן של חמש ועדות חקירה.

ועדות החקירה

ואלו ועדות החקירה הפרלמנטריות שהוקמו במדינת ישראל:

ועדות חקירה פרלמנטריות

רוב ועדות החקירה המוזכרות להלן הינן ועדות אד הוק והן סיימו מכבר את תפקידן, בדרך כלל תוך הגשת דו"ח על תוצאות החקירה לכנסת.

- ועדת חקירה פרלמנטרית בעניין השוק השחור (1950).
- ועדת חקירה פרלמנטרית בעניין עצירי המחנה בגילמי (1951).
- ועדת חקירה פרלמנטרית לנושא תאונות הדרכים במדינת ישראל (1987 - 1988).
- ועדת חקירה פרלמנטרית בדבר תקפותה של מכונת פוליגרף (1991).
- ועדת חקירה פרלמנטרית לנושא הנשירה ממערכת החינוך (1993).
- ועדת חקירה פרלמנטרית לנושא המגזר הבדואי בישראל (1994 - 1996).
- ועדת חקירה פרלמנטרית לבדיקת רצח נשים על ידי בני זוגן (1995 - 1996).

- ועדת חקירה פרלמנטרית לחקירת תופעת התרחבות והתגברות האלימות בקרב בני הנוער וכלפי ילדים ונערים (1995).
- ועדת חקירה פרלמנטרית במלאת שנתיים לאסון המכבייה (1999 - 2000).
- ועדת חקירה פרלמנטרית לבדיקת יישומו ומימונו של חוק ביטוח בריאות ממלכתי (1999 - 2000).
- ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא איתור והשבת נכסים של נספי השואה (2000-2005).
- ועדת חקירה פרלמנטרית לעניין סחר בנשים (2000 - 2002)
- ועדת חקירה פרלמנטרית לעניין המצוקה הכספית המתמשכת של הרשויות המקומיות (2000).
- ועדת חקירה פרלמנטרית לנושא משק המים (2001 - 2002)
- ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא האלימות בספורט (2001 - 2003).
- ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא הפערים החברתיים בישראל (2001 - 2002).
- ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא תאונות הדרכים (2002 - 2003).
- ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא: גילוי השחיתות בממשל במדינת ישראל (2005 - 2006).

**ועדת חקירה פרלמנטרית
בנושא: גילוי השחיתות
בממשל במדינת ישראל**

פעילות הוועדה:

מ- 27/07/2005 עד 17/04/2006

תאור:

תפקידי הוועדה:

- (1) לחקור גילויי שחיתות ברשות המבצעת ובגופים הציבוריים, ובכלל זה ברשויות המשפט וגופי אכיפת החוק;
- (2) לחקור אפשרות לקיום קשרים פסולים בין הון לשלטון ותקשורת ושלטון בישראל;
- (3) להסיק מסקנות על ממצאיה ולהמליץ המלצות לגופים הרלוונטיים

הרכב הוועדה: ועדת חוקה חוק ומשפט תכהן כוועדת החקירה הפרלמנטרית

הוועדה קיימה 2 ישיבות עד שהכנסת ה-16 התפזרה.

הרכב:

יושבת ראש: מיכאל איתן

חברי הוועדה: קולט אביטל יולי - יואל אדלשטיין אריה אלדד נעמי בלומנטל רוני בר-און עזמי בשארה זהבה גלאון נסים זאב רשף חן איתן כבל אליעזר כהן אתי לבני יצחק לוי גדעון סער אברהם רביץ מיכאל רצון יולי תמיר

- ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא האלימות בעת פינוי היישוב עמונה (2006).
- ועדת חקירה פרלמנטרית לנושא עמלות הבנקים (2006).
- ועדת חקירה פרלמנטרית בעניין האזנות הסתר (2006 - 2009).
- ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא קליטת עובדים ערבים בשירות הציבורי (משנת 2008).
- ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא התשתית והתחזוקה בקבר רבי שמעון בר יוחאי במירון (2008 - 2009).

- ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא קליטתם בישראל של יוצאי אתיופיה (2008 - 2009).
- ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא ועידת התביעות (2008 - 2009).

סמכויות ועדת החקירה

לוועדת החקירה סמכויות נרחבות. יש הסבורים (כאמון רובינשטיין) כי ועדת החקירה הפרלמנטרית מוסמכת לחקור בעניינים הנוגעים לחקיקה עתידית, ובכל עניין הנוגע לביצוע תפקידי הפיקוח של הכנסת על הממשלה. עם זאת, השימוש הגובר וההולך בכלי זה, והיקפו המרשים של טווח העניינים הנחקר על ידי ועדות החקירה הפרלמנטרית מותיר מקום לדעה כי למעשה מסמך סעיף 22 את הכנסת לחקור כל עניין שהוא.

ועדת החקירה בנוגע לאירועי עמונה חשפה את חולשתה של ועדת החקירה הפרלמנטרית. בוועדה זו ישבו נציגים מובהקים של סיעות פוליטיות בעלות עניין באירועים, ואף חברי כנסת שנכחו באירועים ולקחו בהם חלק פעיל.

פעולת הוועדה נתקלה בקשיים, עת אסרו שר הביטחון שאול מופז והשר לביטחון פנים גדעון עזרא על בכירים בצבא ובמשטרה שזמנו להעיד בפני הוועדה להגיע למתן עדותם, וניצלו את זכותם להופיע במקום קצינים אלו בפני הוועדה. הועלו טענות כי בכך סוכלה עבודת הוועדה, ונמנעה ממנה האפשרות להגיע לחקר האמת.

הוועדה כונסה וקיימה את דיוניה שבועות ספורים לפני הבחירות לכנסת ה-17, תוך שמשפטנים כאריאל בנדור, אשר חיווה דעתו בפני הוועדה, הביע את הדעה שהמדובר בפורום בלתי מתאים לחקירת האירוע, אירוע הראוי לחקירה לפי כל קנה מידה, בהיות הפורום פורום פוליטי.

3. ועדת בדיקה ממשלתית

ועדת בדיקה ממשלתית בישראל היא ועדה ציבורית שמוקמת על-פי החלטתו של שר בממשלת ישראל לבדיקת נושא בתחום אחריותו, בראשה עומד שופט בדימוס, ושר המשפטים קובע לגביה, לבקשת השר הממנה את חברי הוועדה באישור הממשלה, כי סמכויות מסוימות שלה תורתבנה לכאלה של ועדת חקירה.

סמכות

סעיף 8א לחוק הממשלה, התשס"א-2001 מגדיר מהי ועדת בדיקה ממשלתית ומפרט מגבלות החלות על ועדה כזו. לפי סעיף זה, סמכויות ועדת החקירה המוענקות לוועדת בדיקה ממשלתית הן הסמכויות המוקנות לוועדת חקירה בסעיפים 9-11 ו-27(ב) לחוק ועדות חקירה, התשכ"ט-1968. סעיפים אלה קובעים את זכויותיהם וחובותיהם של עדים בוועדות חקירה. כמו כן, סעיף 8א אוסר על מינוי אנשים בעלי ניגוד עניינים בתחום עיסוק הוועדה לחברי ועדה, וקובע כי במקרה שהוועדה מוצאת כי יש חשש לביצוע עבירה פלילית היא תידע את היועץ המשפטי לממשלה. בנוסף, לפי סעיף 8א, על הוועדה חלים הוראות סעיפים 14 ו-22 לחוק ועדות חקירה, התשכ"ט-1968, לפיהם כל עדות שנמסרה בפני ועדת הבדיקה לא תשמש ראיה בהליך משפטי, חוץ ממשפט פלילי בשל מסירת אותה עדות, ודו"ח ועדת הבדיקה לא ישמש כראייה בכל הליך משפטי. את תוצאות הבדיקה והמלצותיה אמורה הוועדה להגיש לשר הממנה והוא מביא אותן לממשלה.^{[1],[2]}

סעיף 8(א) לחוק הממשלה:

8א. סמכויות לוועדת בדיקה ממשלתית [תיקון: תשס"ג]

(א) **מינה שר** ועדה לבדיקת נושא או אירוע מסוים המצוי בתחום אחריותו (בסעיף זה - השר הממנה), ובראש הוועדה עומד שופט בדימוס, **רשאי שר המשפטים**, לבקשת השר הממנה ובאישור הממשלה, לקבוע כי לאותה ועדה יהיו הסמכויות של ועדת חקירה, לפי סעיפים 9 עד 11 ו-27(ב) לחוק ועדות חקירה, התשכ"ט-1968 (להלן - ועדת בדיקה ממשלתית); השר הממנה יפרסם ברשומות הודעה על מינויה של ועדת בדיקה ממשלתית, הרכבה, תפקידיה וסמכויותיה.

(ב) לא יתמנה ולא יכהן כחבר בוועדת בדיקה ממשלתית מי שעלול להימצא, במישרין או בעקיפין, במצב של ניגוד עניינים בין תפקידו כחבר הוועדה לבין תפקיד אחר שהוא ממלא או ענין אחר שלו.

(ג) על ועדת בדיקה ממשלתית יחולו הוראות סעיפים 14-22 לחוק ועדות חקירה, התשכ"ט-1968.

(ד) מצאה ועדת בדיקה ממשלתית כי קיים חשש לביצוע עבירה פלילית, תביא את הענין לידיעת היועץ המשפטי לממשלה.

(ה) ועדת בדיקה ממשלתית תגיש לשר הממנה דין וחשבון על תוצאות בריקתה והמלצותיה; השר יביא את הדין וחשבון בפני הממשלה.

(ו) לענין סעיף זה, "שר" - לרבות כמה שרים הממנים ועדה אחת.

כתב מינוי

ככל ועדה ציבורית, גם ועדת בדיקה ממשלתית ממונה על ידי שר בממשלת ישראל, אשר מנסח את כתב המינוי של הוועדה. בכתב המינוי מפורטים שמות חברי הוועדה ושם היושב ראש – כאמור שופט בדימוס, מטרתיה של הוועדה ולוח הזמנים שבו תפעל הוועדה. דבר זה, לעתים, יכול לעורר ביקורת ציבורית, שכן חברי הוועדה ומטרתיה ממונים או מוגדרים על ידי גורם שייתכן שיש לו שיקולים זרים או מעורבות מסוימת בליקויים שבעטיים הוקמה הוועדה. ועדות בדיקה ממשלתיות שמקבלות סמכויות של ועדת חקירה ממלכתית על פי סעיפים 9-11 ו-27(ב) לחוק ועדות חקירה זוכות ליוקרה ציבורית רחבה.

ממצאים

כאמור, לפי סעיף 8א לחוק הממשלה, ועדת בדיקה ממשלתית אמורה להגיש את תוצאות הבדיקה והמלצותיה לשר הממנה והוא מביא אותן לממשלה. תפקיד הממשלה הוא ללמוד את הממצאים העובדתיים ולקבל החלטות, על פי הבנתה, לגבי הקשר בין הממצאים להמלצות, אפשרויות הביצוע של ההמלצות והסנקציות הפוליטיות הכרוכות בהתעלמות מהמלצות פומביות.

ועדות בדיקה ממשלתיות בעבר

ועדת זיילר

ועדת זיילר מונתה ב-4 בדצמבר 2005 לבדיקת פעילות משטרת ישראל ופרקליטת המדינה בפרשת האחים פריניאן. בראשה עמד השופט בדימוס ורדי זיילר ועמו היו חברים בוועדה עו"ד נורית שניט, לשעבר פרקליטת מחוז מרכז, וניצב עוזי ברגר, לשעבר ראש אגף חקירות במשטרה. הוועדה שלחה מכתבי אזהרה ל-13 אישים וגופים, ביניהם המפכ"לים משה קראדי ושלמה אהרונישקי, פרקליטת מחוז הדרום, יסכה ליבוביץ, ומנהל המחלקה לחקירות שוטרים, עו"ד הרצל שפירו, והמליצה להדיח את ניצב משנה יורם לוי ורב פקד רובי גלבע.

חברי הוועדה הגיעו למסקנה כי המפכ"ל לשעבר, משה קראדי, שיקר בעדותו, ורוב החברים קבעו כי יש לאפשר לו לסיים את כהונתו כמפכ"ל אך לא להאריכה. הוועדה דקבעה גם כי ניצב אילן פרנקו לא יוכל להציג את מועמדותו למפכ"ל המשטרה. המפכ"ל לשעבר שלמה אהרונישקי יצא נקי ואף צוין לשבח על תפקודו. סגן ניצב אהרון זרביב הואשם כי פעל באופן בלתי הולם- הוועדה האשימה אותו בדיווח שקר לפרקליטות המדינה כדי לסגור את תיק רצח בוחבוט, למרות שידע לכאורה מיהו הרוצח. היא המליצה לפעול נגדו בהליכים מתאימים ואף לשקול הורדתו בדרגה. "

הוועדה לבדיקת אירועי המערכה בלבנון 2006 (ועדת וינוגרד) מונתה ב-17 בספטמבר 2007 לבדיקת אירועי מלחמת לבנון השנייה והאירועים שקדמו לה. בראש הוועדה עמד השופט (בדימוס) ד"ר אליהו וינוגרד ועמו היו חברים בוועדה פרופ' רות גביזון, פרופ' יתזקאל דרור, אלוף במיל' מנחם עינן ואלוף במיל' ד"ר חיים נדל. הוועדה חיברה שני דוחות: דו"ח חלקי ודו"ח סופי. הדו"ח החלקי הוגש לממשלה ב-30 באפריל 2007 ונטען בו כי ראש הממשלה, אהוד אולמרט, שר הביטחון, עמיר פרץ, והרמטכ"ל, דן חלוץ, כשלו במילוי תפקידם, בקבלת החלטות ובניהול המלחמה. עוד נטען כי שרי הממשלה הצביעו על תוכנית בלי לדעת את טיבה. הדו"ח קבע שהחלטה לצאת למלחמה נעשה באופן מהיר ולא אתראי. הדו"ח הסופי הוגש ב-30 בינואר 2008 ובו הופיע כי הוועדה מצאה כשלים וליקויים רבים בהתנהלות הדרג המדיני והצבאי.

הוועדה קבעה בדו"ח הסופי כי המלחמה הייתה התמצה גדולה עקב העדיפות הצבאית הגדולה של צה"ל מול החזבאללה. עוד ציינה הוועדה בדו"ח את היעדרה של עבודת מטה מסודרת בדרג המדיני. מאידך, הוועדה ציינה לטובה את נכונותם של חיילי צה"ל והקרבתם ואת פעילות חיל האוויר, וכמו כן קבעה כי בעניין החלטת הממשלה לצאת לפעולה צבאית קרקעית ב-9 באוגוסט 2006, ההחלטה הייתה "כמעט הכרחית וכי היא הקנתה לממשלת ישראל גמישות צבאית ומדינית נחוצה (סעיף 31 בהודעה לעיתונות).